

**FILOZOFICKÁ FAKULTA UNIVERZITY PALACKÉHO
V OLOMOUCI**

KATEDRA SLAVISTIKY

**RUSKO A OBEC ZÁHOROVICE VE SVĚTOVÝCH
VÁLKÁCH**

**RUSSIA AND ZAHOROVICE VILLAGE IN THE TIMES OF
WORLD WARS**

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Vypracoval: Jaroslav Synčák

Vedoucí práce: doc. Jitka Komendová, Ph.D.

2021

Prohlašuji, že jsem práci vypracoval samostatně a uvedl všechny použité prameny.

V Záhorovicích, 24. 06. 2021

podpis

Poděkování

Děkuji své vedoucí práce doc. Mgr. Jitce Komendové, Ph.D., za konzultace, rady a připomínky, které mi během psaní bakalářské práce poskytla. Zároveň děkuji také prof. Janě Burešové, CSc., jejíž lekce „Dějiny Ruska 20. století“ na katedře historie Filozofické fakulty Univerzity Palackého mě přivedla k samému začátku psaní práce, Dr. Emilu Voráčkovi z česko-ruské konference historiků a dalším rusistům a historikům, jejichž cenné rady a zkušenosti nakonec pomohly dopátrat příběhy a osudy účastníků válek.

V obtížné době plné uzávěr, lockdownů a karantén děkuji všem archivářům v Národním archivu ČR v Praze, Vojenském ústředním archivu Praha (kde bych rád vyzdvihl význam Mgr. Pavla Heřmánka), Archivu Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR, Archivu Kanceláře prezidenta republiky, a především v pobočce Moravského zemského archivu v Brně – Státnímu okresnímu archivu Uherské Hradiště za to, že dokázali bez zbytečných prodlev reagovat na mé všetečné dotazy a poskytli mi maximální součinnost.

Za pomoc a ochotu najít si volnou chvíli na rozhovory se mnou vyjadřuji poděkování také mým spoluobčanům z obce Záhorovice, zejména těm, kteří se bohužel napsání práce nedožili – Josefu Marečkovi, Oldřichu Krčovi a Martě Kolínkové. Děkuji také Františku Mazáčovi, Tomáši Hamrlíkovi z Muzea Bojkovska, kteří se o historii zajímají a starají se o to, aby se různé paměti dochovaly i pro příští generace.

OBSAH

SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK	6
ÚVOD	7
1 TEORETICKÁ ČÁST	9
1.1.1 METODA PŘÍMÁ	9
1.1.2 METODA NEPŘÍMÁ	9
1.1.3 STATISTICKÁ METODA	10
1.1.4 METODA GEOGRAFICKÁ	11
1.1.5 BIOGRAFICKÁ METODA	11
1.1.6 ORÁLNÍ HISTORIE	12
1.2 PRAMENY O OBCI	12
2 PRAKTICKÁ ČÁST	15
2.1 DRUHÁ SVĚTOVÁ VÁLKA V OBCI	15
2.1.1 SOVĚTŠTÍ PARTYZÁNI	15
2.1.2 ROK 1945 A KONEC VÁLKY V OBCI	15
2.2 LEGIONÁŘI V ZÁHOROVICÍCH A OKOLÍ	22
2.2.1 OBČANÉ ZÁHOROVIC AKTIVNÍ V OBOU VÁLKÁCH	29
ANTONÍN KRČ	29
2.3 OLGA NIKOLAJEVNA KOWALENKO-LEONTĚVA	33
ZÁVĚR	38
PE3IOME	41
POUŽITÁ LITERATURA A ZDROJE	44

ANOTACE

Práce se zabývá ruským vlivem na dějiny obce Záhorovice v první polovině 20. století, zejména během dvou světových válek a vlivem obce Záhorovice a jejích občanů na Ruské impérium, pozdější Sovětský svaz. Jejím cílem je přiblížit jména i děje v literatuře dosud nepopsané a zjistit, jak vypadal průběh obou válek v obci s přesahem do blízkého okolí.

klíčová slova: válka, legionáři, Rusko, SSSR, Ukrajina, Záhorovice

ANNOTATION

This bachelor thesis deals with the Russian influence on the history of the village Záhorovice in the first half of the 20th century, especially during the two world wars and the influence of the village Záhorovice and its citizens on the Russian Empire, later the Soviet Union. Its aim is to present the names and events in the literature not yet described and to find out what the course of both wars in the village looked like with an overlap to the surrounding area.

key words: war, legionnaires, Russia, USSR, Ukraine, Zahorovice

SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK

CAMO...Centrální archiv Ministerstva obrany

ČR...Česká republika

ČSR...Československá republika

ČSSR...Československá socialistická republika

ČSÚ...Český statistický úřad

KPR...Kancelář prezidenta republiky

NAČR...Národní archiv České republiky

NKVD... Narodnyj komissariat vnutrennich děl/Lidový komisariát vnitra

RF...Ruská federace

UH...Uherské Hradiště

USA...United States of America/Spojené státy americké

SOkA...Státní okresní archiv

SSSR...Svaz sovětských socialistických republik

VUA...Vojenský ústřední archiv

VHA...Vojenský historický archiv

ÚVOD

První polovina dvacátého století je obdobím, kdy ve světě proběhly dvě světové války. V obou se jistým způsobem angažovali záhorovští občané. V první světové válce se necelé dvě desítky z nich staly součástí nově vznikajícího vojska, tzv. Československých legií. V druhé světové válce se povětšinou ti stejní občané stali součástí odboje a snažili se bojovat proti Třetí Říši a nacistické okupaci, což v některých případech vedlo k jejich perzekuci ze strany nacistického režimu.

Tato bakalářská práce, kterou jsem příznačně pojmenoval „Rusko a obec Záhorovice ve světových válkách“, je rozdělena na dva hlavní bloky, na teoretickou a praktickou část.

Nebudu postupovat chronologicky, nejdříve popíšu výsledky bádání k záhorovsko-ruským vztahům v dějinách druhé světové války, až potom bude ukázán výsledek bádání a osobních rozhovorů k tématu ruských legionářů v první světové válce.

Důvodem, proč jsem práci nepsal chronologicky je ten, že se mi pomocí mnoha pramenů podařilo mnohem lépe sledovat osobní osudy občanů obce Záhorovice a okolí během první než během druhé světové války. Práce tak postupuje od obecnějších informací týkajících se dějin celé obce k detailnějším osudům jednotlivých osob.

Vysvětlení je poměrně jednoduché: zatímco během první světové války byla psána alespoň školní kronika, archivy a muzea zaznamenávají osudy lidí účastnících se války přímo na frontě, v době Protektorátu Čechy a Moravy se žádný občan Záhorovic bojů nezúčastnil, jedinou výjimkou je Olga Kowalenko, žijící v té době však již několik let v Sovětském svazu a hlásící se k ukrajinské národnosti.

V prvním bloku v krátké teoretické části zmíním použité prameny a metodologii práce s nimi. Vyjmenuji využití metody a krátce je charakterizuji.

V druhém bloku se více prakticky a konkrétněji budu věnovat oběma světovým válkám. Zaměřím se na rusky mluvící obyvatelstvo naší obce, které se v Rusku uplatnilo jak v první, tak ve druhé světové válce.

Kromě mé obce zmíním také člena mé vzdálené rodiny, legionáře a poslance meziválečného Národního shromáždění, Leopolda Slívu a jeho vliv.

Většina materiálů se zaměřuje pouze na tzv. velké dějiny, dívá se na dějiny jako celek. Protože jsou tyto velké dějiny prozkoumané dostatečně, cílem této práce není se věnovat jim, ale zaměřit se na malé dějiny a ruský vliv na obec, na období let 1914–1945 v obci Záhorovice a okolí a případně vliv občanů Záhorovic na Ruské impérium a pozdější Sovětský svaz.

Dosavadní práce z okolí obce Záhorovice a okolí Uherskobrodsko vůbec nebraly v potaz možná propojení malých obcí v moravsko-slovenském pohraničí s takovým obřím impériem, jaké v období první světové války Ruské impérium bylo. Tato práce se také pokusí podat dosud neznámé důkazy o ženě Olze Kowalenko, rodačce ze Záhorovic s ukrajinským původem, držitelce sovětských vojenských vyznamenání.

Kromě toho však v práci nezapomenu na další osobnosti a zaměřím se i na to, jak se za první a druhé světové války žilo běžným občanům.

Cílem předkládané práce je tedy vytvořit na základě dostupných materiálů představu o tom, jaká spojení má malá obec v podhůří Bílých Karpat s tehdejším Ruským impériem a pozdějším Sovětským svazem, především dnešním Ruskem a Ukrajinou.

Na začátku pátrání jsem si položil také několik výzkumných otázek: *Jaký měli legionáři ze Záhorovic vliv na tehdejší ruské frontě? Kdo byla Olga Kowalenko? Jak probíhalo osvobození obce rumunskou a Rudou armádou?*

Průběh práce se snaží na tyto otázky odpovědět, v závěru pak bude shrnuto, jaké odpovědi byly nalezeny a na jaké otázky nebylo možné najít uspokojivou odpověď.

Výsledky práce mohou být využity jako zdroj informací k legionářům v Rusku, oběma světovým válkám a k otázce ruského/sovětského vlivu na pomezí Moravy a Slovenska.

1 TEORETICKÁ ČÁST

Při psaní této práce bylo použito několika metod bádání. Metody můžeme charakterizovat jako souhrn zásad, cest a techniky poznávání jejich jevů, určení jejich principů; zpracování jejich pravidel je dílem metodiky.¹

Volbu metody nelze učinit na základě nějaké jednotné šablony pro všechny případy historického výzkumu. Historik většinou kombinuje několika metod, aplikace více metod vede ke spolehlivějším výsledkům, protože jedna pracovní metoda kontroluje správnost té druhé.²

1.1.1 METODA PŘÍMÁ

Metodu, kterou jsem použil například při bádání v kronice obce, školy nebo farnosti, je **metoda přímá**. Ta spočívá v získávání historických faktů bezprostředním zkoumáním (studiem) pramene, v němž jsou tyto informace přímo obsaženy. Využívá se zde toho, že pramen „vyrůstá“ z minulosti a bezprostředně o ní vypovídá. Přímá metoda je používaná při prostém popisu historické skutečnosti.³

Obecní kroniky patří mezi narativní neboli vyprávěcí prameny. Takové prameny jsou určeny pro současníky nebo pro budoucí generace s cílem podat jim zprávu o událostech, respektive uchovat památku na minulost. Mají tedy historicko-zpravodajskou povahu, kterou také ovlivňují vlastnosti autora a jeho společenský původ a příslušnost.

Metodou přímou chceme získat prostý popis skutečnosti. Její používání je v historických výzkumech pravděpodobně nejčastější metodou.⁴

1.1.2 METODA NEPŘÍMÁ

V případech, kdy se k určitému jevu v minulosti nezachovalo dostatečné množství přímých pramenů, je využívána opačná metoda – **metoda nepřímá**. V mém případě se jednalo o hledání informací o průběhu války z pohledu legionářů. Někteří legionáři si psali deníky, posílali domů dopisy a zbyla tak po nich nějaká korespondence, kde byl popsán život na frontě. V mém výzkumu se tak ani v jednom případě nestalo, tudíž z těchto

¹ ZWETTLER, Otto, Jaroslav VACULÍK a František ČAPKA. *Úvod do studia dějepisu a technika historikovy práce.*

² tamtéž

³ ZOUNEK, Jiří a Michal ŠIMÁNĚ. *Úvod do studia dějin pedagogiky a školství: kapitoly z metodologie historicko-pedagogického výzkumu.*

⁴ ZWETTLER, Otto, Jaroslav VACULÍK a František ČAPKA. *Úvod do studia dějepisu a technika historikovy práce.*

pramenů nemohlo být čerpáno žádných informací. Vycházím tak pouze z obecnějších informací v legionářských poslužných spisech, ze zápisů v kronikách pluků⁵ a z příběhů vojáků z uherskohradištského okresu, u nichž se deníky a dopisy dochovaly.

V tomto případě je možné využít jiné prameny, ale z podobné složky historické reality. Takové prameny nám mohou podat jisté svědectví o zkoumaném jevu na základě analogických vztahů apod. Nepřímá metoda je spjata s pramenným i mimopramenným poznáním (tj. starší dílčí poznatky historické vědy, obecnější znalosti či souvislosti aj.) Na základě znalostí dílčích poznatků historické vědy (například odborné publikace mapující tuto problematiku v širším měřítku apod.) o tomto tématu máme určitou představu. Tvoříme hypotézu, kterou se nyní snažíme podložit i argumenty z pramenů týkajících se námi zkoumané lokality. Tyto prameny nám nejsou schopny dát odpověď přímo.⁶

V mém případě mi žádný český pramen nedokázal lépe zdokumentovat osudy Olgy Kowalenko, i z „neúspěchů“ při bádání však byly zjištěny alespoň přibližné informace, které jsou dále rozvíjeny a je s nimi pracováno pomocí hypotéz.

1.1.3 STATISTICKÁ METODA

Třetí metodou je **metoda statistická**. Využívána je při zkoumání kvantitativní stránky hromadných jevů. Téměř se neliší od obecné statistiky, má však určitá specifika daná specifíčností předmětu zkoumání. Existují v podstatě dva hlavní druhy pramenů, se kterými historik může pracovat touto metodou:

- a. Okruh výsledku statického šetření
- b. Okruh souborů stejnorodých pramenů a údajů (seznamy žáků, matriky aj.).

Statistickou metodou jsem dějiny válek a ruského vlivu na obec Záhorovice ve 20. století zkoumal prohlédaje sčítání lidu z roku 1921⁷ ve sbírkách SOkA Uherské Hradiště. Pátral jsem po národnostním složení a obyvatelích domu č. 140, kde se podle matričních údajů měla v roce 1922 narodit Olga Kowalenko, chtěl jsem si však také vytvořit celkovou představu o životě v obci podle povolání občanů této obce.

⁵ KUBÍČEK, Adolf. Hanáci v revoluci: kronika 6. čsl. střeleckého pluku hanáckého.

⁶ tamtéž

⁷ První Československé sčítání lidu 1921. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/prvni-ceskoslovenske-scitani-lidu-1921>

Další sčítání lidu proběhlo v roce 1930⁸, jelikož je však uložení sčítacích operátů centralizováno, bylo mi umožněno v nich bádát v Národním archivu v Praze. Fond Sčítání obyvatelstva ČSR v roce 1930 není běžně badatelsky přístupný, protože ve sčítacích operátech jsou uvedené osobní a citlivé údaje osob, které je možné považovat za žijící. Operáty se podle vyjádření archivářů poskytují pouze k dohledání příbuzných osob nebo k vědeckým účelům. Osobní a citlivé údaje osob ze sčítacích operátů je nutné anonymizovat⁹.

1.1.4 METODA GEOGRAFICKÁ

Metodou čtvrtou je **metoda geografická**. Tato metoda spočívá ve zjišťování faktů (a vzájemných vztazích mezi fakty) a jejich rozmístěním a srovnáním na mapě. Metoda geografická pak může být spojována i s metodou statistickou.¹⁰

S mapou jsem sice nepracoval v souvislosti přímo s obcí (nebylo možno najít mapu z válečných let, díky které bych mohl třeba mapovat postup osvobozování na mapě), díky údajům z VUA Praha jsem však dokázal sestavit mapu míst, na kterých během první světové války umírali jak vojáci rakouské císařské armády původem ze Záhorovic, tak legionáři. Portál „Pamjat' naroda“ (Память народа), projekt Ministerstva obrany RF¹¹, při pátrání po osudech záhorovické rodačky Olgy Kowalenko zase zobrazuje mapu s postupem jejího pluku v období druhé světové války.

1.1.5 BIOGRAFICKÁ METODA

Další metodou je **biografická metoda**, která v sobě skrývá dvě koncepce. Individuální biografie zkoumá život jedince v jeho všestranných souvislostech. Lze ji chápat rovněž jako určitou formu sondy, s jejíž pomocí se snažíme poznat i pochopit hlubší společenské vztahy či rozpory (život a názory osobností). Skupinová biografie – v tomto případě spočívá biografická metoda v tom, že určitá akce, událost, postoj byly dílem více či méně uvědomělé činnosti (snahy, aktivity) konkrétních lidí. Historik se snaží poznat, kdo byli oni jedinci, kteří tu či onu akci, událost iniciovali.

⁸ Československé sčítání lidu 1930. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/ceskoslovenske-scitani-lidu-1930>

⁹ E-mailová korespondence s archiváři NAČR.

¹⁰ ZOUNEK, Jiří a Michal ŠIMÁNEŠ. Úvod do studia dějin pedagogiky a školství: kapitoly z metodologie historicko-pedagogického výzkumu.

¹¹ O projektu Pamyat naroda [online]. Dostupné z: https://pamyat-naroda.ru/about/?static_hash=90f4d5f7431538adbc0ec53df9829b42v6

1.1.6 ORÁLNÍ HISTORIE

Orální historie (neboli metoda oral history)¹² jako jedna z metod historiografie je součástí kvalitativního výzkumu a její nezastupitelnost je zřejmá zejména tam, kde je řada pramenů z různých důvodů nepřístupná nebo byla zničena; v tomto případě je tato metoda často jediným zdrojem informací o určité historické události.¹³

Získávání faktů však není hlavní prioritou orální historie, tou je zejména samotný subjekt rozhovoru (narátor) a jeho individuální sdělení, osobní prožitky, rozhodování ve složitých i každodenních situacích, osobní motivace atd. Za velmi přínosné jsou proto považovány biografické rozhovory, jejichž prostřednictvím se badatel může systematicky věnovat např. studiu oblasti lidské paměti, dějin každodennosti, subkultur a tzv. neviditelných vrstev, stejně jako mapovat celou škálu zakoušení „dějin“ na pozadí lidské zkušenosti.¹⁴

V mém případě jsem se pomocí rozhovorů s pamětníky pokusil získat co nejvíce subjektivních informací o průběhu druhé světové války, tu první si v čase mých rozhovorů už nikdo žijící nepamatoval¹⁵. Během několika sezení v průběhu zhruba roku jsem použil neformální nestrukturované rozhovory, které nebyly nahrávány, kvůli velkému časovému odstupu od událostí a zdravotnímu stavu respondentů však nevyplývaly téměř žádné odpovědi na mé výzkumné otázky.

1.2 PRAMENY O OBCI

V době, kdy vyhlásilo Rakousko-Uhersko válku Srbsku a de facto tak začala první světová válka, neexistovala v Záhorovicích obecní kronika. Zákon vedení obecní kroniky nařídil až po vzniku Československé republiky zákonem č. 80/1920 Sb.¹⁶ o pamětních knihách obecních až v roce 1920.

Přesto však byla obecní kronika vedena až od roku 1924, předchozí období byla popsána pouze retrospektivně. Začal ji psát řídící učitel Národní školy Emanuel Mach.

¹² VANĚK, Miroslav. Orální historie ve výzkumu soudobých dějin

¹³ Co je orální historie? Dostupné z: <https://ohsd.fhs.cuni.cz/OHSD-42.html>

¹⁴ tamtéž

¹⁵ Josef Mareček, v čase rozhovorů druhý nejstarší občan obce, se narodil v roce 1922, tj. 4 roky po skončení války.

¹⁶ Zákon č. 80/1920 Sb. o pamětních knihách obecních. Dostupné z: <https://www.aspi.cz/products/lawText/1/1660/1/2/zakon-c-80-1920-sb-o-pametnich-knihach-obecnich>

Při pátrání po informacích o průběhu první světové války v Záhorovicích je tak nutné pátrat v jiných dostupných materiálech, např. v kronice Národní školy Záhorovice. Ta byla psána ve dvou etapách od roku 1888 do roku 1924 a poté ve válečných letech 1941–1945. Zároveň s ní byla psána kronika Základní školy Záhorovice, ta je psána od roku 1924 až do současnosti.

Školní kronika má překvapivou, až vtipnou změnu, v době rozpadu Rakouska-Uherska a vzniku Československa. Zatímco ve válečných letech kronika popisuje útrapy války, ale zmiňuje modlitby k císaři Františku Josefovi I., slavnostní requiem po jeho úmrtí a chválí jeho nástupce Karla I., ihned po ukončení války mění pozici a vzpomíná na předešlá léta jako na žalář národa. V dalším období pak oslavuje příjezd prezidenta T. G. Masaryka do Záhorovic během jeho návštěvy v sousedních Bojkovicích a vnímá jej téměř nekriticky.

Informace o druhé světové válce jsou mnohem snadněji zjistitelné, stále ještě žijí pamětníci války v obci a existuje také mnoho zápisů: v obecní i školní kronice, v publikacích vydaných po válce při příležitosti výročí, díky technickému pokroku bylo mnohem snadnější informace o válce uchovat až do dnešních dní.

Jak uvádí obecní kronika sama a jak už bylo výše zmíněno, pamětní kroniky obcí však byly během druhé světové války zabaveny a vráceny až po jejím skončení. Období tohoto velkého světového konfliktu je tak popsáno znovu pouze retrospektivně, podle mého názoru už ideologicky směřuje směrem na východ. V obecní kronice obce Záhorovice píše kronikář v prvním poválečném roce: „*Věřte jako já věřím ve východ*“.

Jistým zklamáním bylo procházení kroniky farnosti Nezdenice-Záhorovice. Farář August Jeřábek měl s farníky velmi špatný vztah, což se nakonec podepsalo na tom, že mezi lety 1904-1917, kdy zemřel, kroniku nepsal. S jeho jménem jsem se setkával i v matrikách o narození.

Jeho nástupce František Goldmann přišel do farnosti v roce 1918. Do kroniky zapisoval poměrně detailní události meziválečného života, období první světové války je zmíněno spíše okrajově. Měl však podobně jako jeho předchůdce špatné vztahy s farníky, pravděpodobně šlo o jeden z důvodů, proč v roce 1930 odešel do jiné farnosti. V té době

se kněží poměrně často měnili, posledních 6 let svého života (do roku 1938) zde strávil farář František Krčma.¹⁷

Od jeho smrti přestává být kronika zdrojem k událostem mimo farnost a zaměřuje se především na správu farnosti a kostela. Kromě zásahu granátu do věže kostela během osvobození obce Nezdenice nejsou vnější události nijak zmiňovány ani komentovány.

Někteří kněží spojení s farností, kterých jsem se na důvod tohoto mlčení dotazoval, to vysvětlovali tak, že se během války kněží obávali jakkoli zmiňovat politická témata z důvodu možného postihu. Podobně je kronika vedena až do dnešních dní.

Pokud tedy srovnám obecní, školní a farní kroniku, nejužitečnějším zdrojem je školní kronika, vedená i během obou válek, následuje obecní a farní, která v meziválečném období slouží alespoň pro komparaci, během válek však není využitelná.

Jako další prameny o obci je pak využito nestrukturovaných rozhovorů s pamětníky a soupisů vzpomínek jak přímo od dotyčných, tak z Muzea Bojkovska.

¹⁷ Seznam kněží farnosti Nezdenice-Záhorovice. Dostupné z:
<http://uherskybrod.dekanat.cz/index.php/seznam-knezi-nezdenice>

2 PRAKTICKÁ ČÁST

2.1 DRUHÁ SVĚTOVÁ VÁLKA V OBCI

2.1.1 SOVĚTŠTÍ PARTYZÁNI

První válečný kontakt Záhorovic a občanů tehdejšího Sovětského svazu proběhl až v roce 1944. Kronika na několika řádcích zmiňuje sovětské partyzány procházející skrz obec na Slovensko, kteří vyvolali velké pozdvižení.

Ve vzpomínkách hajného Františka Bosáka se dokonce objevuje přímá citace rozhovoru s bývalým legionářem a členem Obrany národa Antonínem Krčem, který jim pomohl utéct přes hranice na Slovensko:

„V uvedenou dobu tj. 15.ledna 1944 přišli k nám do bytu v nočních hodinách zmínění 2 sovětští utečenci. Po nedůvěřivém počátečním hovoru, bylo v té době dosti provokatérů, nabyl jsem přesvědčení, že se jedná o sovětské válečné zajatce, kteří utekli z táborů a jejich cílem bylo Slovensko, kde chtěli navázat spojení se sovětskou armádou – resp. s partisanskými skupinami. Tvrdili, že byli ke mně posláni z Uherského Brodu.“

Podle další výpovědi jim Antonín Krč přes počáteční důvěru nabídl občerstvení a po delší rozpravě a upozornění na to, kde se nacházejí německé pohraniční jednotky, jim pomohl přes les do Komně, kde je předal do rukou svým známým. Ti následně partyzány převedl na slovenskou stranu hranic.

Jak zmiňuje kronika a potvrzuje František Bosák, událost se po obci velmi rychle rozkřikla a bylo proto nutné ji nahlásit starostovi a četnictvu.

2.1.2 ROK 1945 A KONEC VÁLKY V OBCI

Na začátku dubna 1945 se v obci ubytovali němečtí vojáci, kteří plánovali vytvoření obranného pásma u obce. Posléze přibýlo do vesnice německé velitelství pro úsek fronty, která byla v té době na moravskoslovenské hranici. Část velitelství byla v sousedních Nezdenicích. Důstojníci i vojsko žili velkolepě. Tentýž den vyhlásil zastupující starosta pracovní povinnost pro všechny občany na kopání zákopů. Mnozí mladíci se poschovávali po různých úkrytech a odmítli se této akce zúčastnit.

12. dubna, den po příchodu německého velitelství, přitáhl oddíl maďarského vojska. „*Důstojníci byli velmi skromní, bylo pozorovat, že nejsou rovnocennou složkou německé spojenecké armády.*“¹⁸ Byly bombardovány byty.

15. dubna letadla bombardovala Bojkovice, Rudice, Uherský Brod a Nezdenice. Bylo slyšet dělostřelbu a obec byla bez elektrického proudu.

O den později začali lidé odcházet mimo obydlenu část vesnice tak, aby si dělali polní kryty. Od 21. dubna dělali protiletdecké kryty také Němci, 22. dubna bylo slyšet velmi silnou dělostřeleckou palbu. V té době dělali Němci kryty v polích i v lese. Nad Nezdenicemi byla postavena protiletadlová děla, která ostřelovala nalétávající sovětské letouny. Letouny přilétaly ze Slovenska¹⁹.

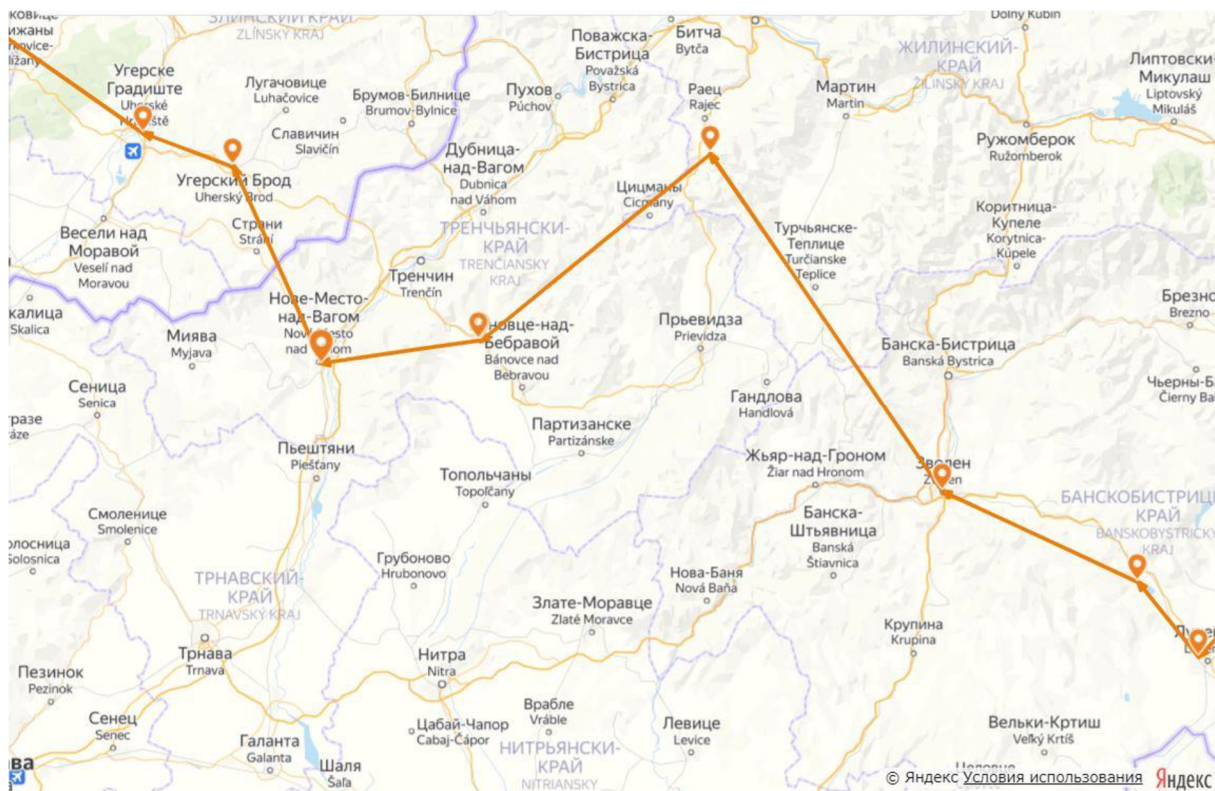
Dne 23. dubna 1945 byl z nejvyššího kopce obce, Valu, sledován postup sovětské Rudé armády. „*Bylo vidět, jak o 5. hodině ranní pěšáci postupovali od Korytné na Nivnicu.*“²⁰ Téhož dne Nivnice padla.²¹

¹⁸ Vzpomínky Františka Bosáka, Muzeum Bojkovska

¹⁹ Kronika obce Záhorovice

²⁰ Vzpomínky Františka Bosáka, Muzeum Bojkovska

²¹ taktěž

Obrázek 1. Mapa 40. armády. Zdroj: pamyat-naroda.ru

Dne 25. dubna byly obsazeny vesnice Bánov a Nivnice, Němci se stáhli do bystrických lesů a do vesnice. Dalšího dne navečer rumunské jednotky zahájily útok a posléze obsadily Bystřici pod Lopeníkem. Němci se stáhli do nezdenických lesů, kde si nadělali bunkry.²²

Němci pod tlakem ofenzivy 4. rumunské a 40. sovětské armády ustupovali směrem od slovenské hranice, v pátek 27. dubna byli donuceni ustoupit od hraniční obce Lopeník, už v poledne měly rumunské jednotky dělostřelectvo kousek od Záhorovic na Rasové. Tentýž den byla osvobozena Komňa, další německé jednotky se tak stáhly do lesa mezi Záhorovicemi, Nezdenicemi, Komňou a Bystřici pod Lopeníkem. Německý oddíl v Záhorovicích čítal 56 mužů, nezdenický úsek hájilo asi 70 mužů.

Toho dne byl vyhozen do povětří tritolovými náložemi železniční most přes řeku Kladénku a výhybky v železniční stanici.

28. dubna se obec ocitla v první frontové linii. Směrem od Nivek, tedy od Komni a Bystřice pod Lopeníkem, začali postupovat rumunští vojáci. Němci je však soustředěnou palbou z kulometných hnízd v Pavlackých kopanicích, na Zalášti a v okopech kolem

²² Kronika obce Záhorovice

železniční trati odrazili. Výrazně jim pomohl rychlopalný pojízdny protiletický kanón, který měnil své postavení a neustále střílel.²³

V té době už byly 4. rumunská armáda spolu s 40. sovětskou armádou tak blízko, že se německé jednotky musely stáhnout přímo do vesnice.

Na katastru obce Záhorovice v lese Skalky byly vojenské trény. Před tím zde bylo vybudováno 31 velkých jam 5 x 5, hloubka 70 cm až 1 m. Ty se zachovaly až do dnešních dnů, nebyly zničeny žádnými přírodními ani antropogenními ději. Tuto práci pod vojenským dozorem vykonalo 20 mužů z Bystřice. Vojenské trény musely opustit Skalky v noci 27. dubna a ustoupily přes Záhorovice směrem na Přečkovice.

Z 29. dubna pochází zpráva z 40. sovětské armády:

Войска армии продолжали наступление, в ходе которого за два дня боев преодолевая упорное сопротивление противника заняли 36 населенных пунктов, в том числе крупный населенный пункт, важный узел сопротивления противника ДУБНИЦЕ.

Противники в прежней группировке сильным огнем и неоднократно ми контратаками пехоты при поддержке самоходный орудий оказывал упорное сопротивление наступлению наших войск.

Авиация противника в полосе армии производила разведывательные полеты. За два дня зарегистрировано 4 самолетопрелета немецкой авиации.

4 армия румын обив противника с занимаемого рубежа и преодолевая его упорное сопротивление продвинулась до 10 км и к концу дня вела война рубеже КАМЕННА ПОРУБА, РАЙНЕР, МАЛ. ЧЕРНА, ВЕЛ. ЧЕРНА, МАЛ. ЛЕДНИЦЕ, ДУБНИЦА, ДРИТОМА, ЗАГОРОВИЦЕ, НЕЗДЕНИЦЕ, ШУМИЦЕ.

Приказываю:

- 1. В ночь с 29.04. на 30.04.45 боевых действий не прекращать*
- 2. С утра 30.04. наступление начать в 7:00*

Жмаченко

22.00 29.4.45

²³ Vzpomínky Františka Mazáče

За день боя захвачено 87 пленных, уничтожено солдат и офицеров противника – 210, пулеметов – 10. Потери войск армии: убито – 71, ранено – 147 чл.

Další den je zmiňována obec v jedné větě:

4 румынская армия продолжала наступление и к исходу дня вела бои на рубеже ПОВАЖ. БИСТРИЦЕ, ДУБНИЦА, ЖИТКОВА, ЗАГОРОВИЦЕ.

V českém překladu:

Vojska pokračovala v ofenzivě, během níž za dva dny bojů překonala úpornou snahu nepřítele, obsadila 36 vesnice, včetně velkého důležitého centra odporu Dubnice (nad Váhom).

Protivníci silnou palbou a opakovanými protiútoky pěchoty podporovanými samohybnými děly úporně vzdorovali ofenzivě našich jednotek.

Nepřátelské letouny prováděly průzkumné lety v armádní zóně. Za dva dny byly zaregistrovány čtyři německé lety.

4. rumunská armáda poté, co srazila nepřítele z obsazené linie a překonala jeho úporný odpor, postupovala až 10 km a do konce dne bojovala s linií

Přikazují:

- 1. V noci z 29. na 30. 4. 1945 nepřerušovat boj*
- 2. Ráno 30. 4. začít ofenzivu v 7:00*

Žmačenko

22.00 29.4.45

Za den bojů bylo zajato 87 zajatců, zemřelo 210 vojáků a důstojníků protivníka, zničeno 10 kulometů. Ztráty vojsk: 71 zabito, 147 zraněno.

4. rumunská armáda pokračovala v ofenzivě a vedla boje v katastrech Povážské Bystrice, Dubnice, Žitkové a Záhorovic.

Poslední dnem, kdy se z vybudovaných kulometných hnízd Němci ještě pokoušeli klást odpor, byl 30. duben 1945. Přebíhali z jednoho hnízda do druhého a pálili na

rumunské jednotky. Když na nějakou dobu Němci Rumuny odrazili, začalo odstřelování obce z minometů a děl. Občané se poschovávali po sklepech.²⁴

Tutéž praxi prováděl i výše zmíněný pojízdný kanón, který měnil své stanoviště a pářil na okraje lesů. Po celý den 30. dubna byla obec pod dělostřeleckou a kulometnou palbou. Zvýšenou činnost toho dne provádělo i letectvo, které pozorovalo celé dění a pohyby Němců. K přímému leteckému bombardování obce nedošlo.

Posléze nařídil velitel úseku sbalit telefonní vedení a ustoupit, protože jim již docházela munice. Obranu měla zajišťovat jen kulometná hnízda v Pavlackých kopanicích na Nivkách a Zaláští. Minometná palba poškodila v obci mnoho domů. V časných ranních hodinách 1. května se osazenstvo kulometných hnízd stáhlo směrem k Bojkovicím. Jednoho těžce zraněného Němce musel vézt na trakaři. Již od ranních hodin postupovali směrem od Nivek a Nezdenic rumunští vojáci 4. rumunské armády pod velením generála Avramesca, kteří bojovali v rámci 2. ukrajinského frontu maršála SSSR Rodiona Malinovského. Tito se zde nezastavovali a postupovali dále směrem na Bojkovice. Občané je radostně vítali, ale někteří při tom přišli o kapesní hodinky a jiné drobné předměty²⁵.

Poslední 3 kulometná hnízda se držela až do časného rána 1. května 1945. V tom čase byla obec osvobozena.

Hajný František Bosák ve svých zápiscích vzpomíná:

„Nejdříve se objevili v obci průzkumníci a čelní hlídky, teprve pak po zjištění, že Němci v noci vesnici opustili se objevily na kopcích pod lesy souvislé frontové linie postupujícího vojska. Vojsko postupovalo ve třech sledech v patričné vzdálenosti za sebou. Vojsko se v osvobozené obci nijak nezdržovalo a postupovalo směrem na Bojkovice a Přechkovic.“

Poslední Rumuni opustili naši obec 6. května v ranních hodinách. Minometná palba poškodila v obci celkem 114 domů, z toho 5 velmi těžce, 31 těžce, a 78 lehce.

²⁴ Vzpomínky Františka Mazáče

²⁵ Vzpomínky Františka Mazáče

5. května 1945 přišel do obce mechanizovaný oddíl Rudé armády pod velením plukovníka Volkova a komisaře NKVD Žorky²⁶. Ti se zde zdrželi až do 15. června, kdy byli převeleni na Japonskou frontu.²⁷

Obrázek 2. Dnešní pohled na vojenské trény z konce dubna 1945. zdroj: vlastní foto

Dva občané Záhorovic při osvobozování zahynuli. Byli to Petr Vozárik, který se přistěhoval ze Slovenska těsně před válkou a pobýval v domě č. 148²⁸ a Josef Bosák. U těchto dvou úmrtí se objevuje rozpor ve zdrojích. Kronika zmiňuje pouhé úmrtí, vyprávění Františka Mazáče vzpomíná na to, že tyto dva občany zasáhly střepiny z min, zatímco Josef Mareček si vzpomínal, že dotčení přehazovali seno ve vikýři a rumunští ostřelovači si je spletli s Němci a zastřelili je. Matrika zemřelých datuje jejich smrt k 30. dubnu 1945 a jako důvod úmrtí uvádí „smrtný úraz při výbuchu granátu“, což potvrzují i vzpomínky Františka Bosáka.

Podle dostupných údajů za druhé světové války v obci došlo pouze k těmto dvěma úmrtím přímo způsobených válkou. Pět občanů utrpělo zranění, padlo zde také asi 10 Rumunů a stejný počet Němců. V koncentračních táborech zahynulo 28 romských spoluobčanů.

²⁶ Kronika obce Záhorovice.

²⁷ Vzpomínky Františka Mazáče

²⁸ Sčítací operáty 1930, NAČR.

Marta Kolínková, která se narodila v průběhu války v roce 1941, vzpomínala na zážitek z osvobození, kdy se ve věku 4 let setkala s ruským vojákem, který začal mířit samopalem na zvonící budík za křiku „Что это?“. V čase příjezdu Rudé armády do Záhorovic tak nejspíš několik sovětských vojáků přebývalo i v domě, kde nyní autor práce žije. V obecní kronice bylo po okupaci napsáno, že při osvobození obce padlo 10 rumunských vojáků a také 10 německých. Někteří byli pohřbeni na hřbitově v Nezdenicích, někteří v Bystřici pod Lopeníkem²⁹. V padesátých letech byli pak exhumováni a jejich pozůstatky převezeny na společné hřbitovy. Na hřbitově v Nezdenicích byl také pohřben sovětský voják Boturin³⁰, o kterém se tvrdilo, že zde zemřel na zranění.

Dědeček Františka Mazáče byl jedním z určených k odvozu všech mrtvých. Svému vnukovi však později řekl, že některé německé vojáky pohřbili na místech, kde byli zabití. Není tedy možné přesně určit, kolik vojáků při osvobození na území obce zemřelo. Z katastru obce byly také odvezeny vraky vojenské techniky a posbírány všechny zbraně a munice. Ještě dlouho po válce se však nacházela nevybuchlá munice a zbraně.³¹

2.2 LEGIONÁŘI V ZÁHOROVICÍCH A OKOLÍ

Československé legie byly zvláštní dobrovolnické jednotky. V tehdejší Ruské impérii se jednalo o krajany, kteří se přidali k ruské carské armádě a pokoušeli se získávat české a slovenské přeběhlíky.³² Už v listopadu 1914 při rakouské protiofenzivě u Dukelského průsmyku bylo získáno velké množství vojáků, kteří přešli do ruského zajetí. Během Velikonoc v dubnu 1915 se pak až na dvě roty vzdal skoro celý 28. rakousko-uherský pěší pluk.³³ Síla tohoto zahraničního vojska, které bylo považováno za elitní, se pak zesílila po bitvě u Zborova 2. července 1917, kdy bylo umožněno vytvoření Československého armádního sboru a velitelství Československé záložní brigády a speciálních oddílů. Tyto oddíly čítaly skoro 40 tisíc mužů, téměř 20 % z celkového počtu zajatců v Ruské impérii.

²⁹ Zdejší obec osvobodila rumunská vojska dne 27. dubna 1945. V bojích zahynulo 19 vojáků rumunské armády, kteří byli společně s dalšími deseti padlými v katastru obce Záhorovice pohřbeni na místním hřbitově. V roce 1954 byla těla těchto osvoboditelů exhumována a převezena na společný hřbitov v Brně.

³⁰ Rjadovoj, Boturin. Dostupné z: <https://1url.cz/nK2R4>

³¹ Vzpomínky Františka Mazáče

³² ČOUPEK, Jiří a Otokar PAULE. Českoslovenští legionáři - rodáci a občané okresu Uherské Hradiště 1914-1920

³³ tamtéž

Počet vojáků, které spojuje příslušnost k obci Záhorovice a zároveň byli v legiích, se v různých pramenech liší. Já budu v této práci spoléhat na knihu místního rodáka, pana Valíčka, který mluví o 16 lidech.³⁴

Obrázek 3. Valíček Vavřín, padl 25.5.1917, Monte Santo. Zdroj: Muzeum Bojkovska

Podobný počet byl nejspíš i v okolních obcích, avšak i přesto se k většině legionářů dochovalo pouze pár základních údajů jako je jméno a příjmení, datum narození, v případě smrti alespoň přibližné datum a místo úmrtí. Ani přes usilovnou více než rok a půl trvající snahu se mi nepodařilo najít o většině z nich podrobnější informace.

Velkou pomocí mi bylo vyprávění Josefa Marečka, který sice k legiím nepatřil, ale ve svých 96 letech si většinu z těchto osob pamatoval a dokázal si vybavit některé osudy a možné příbuzné, kterých by bylo možné se dále doptat. Až na jeden případ to bylo nemožné, protože buď všichni příbuzní zemřeli nebo se už před delší dobou z obce odstěhovali.

Jediným „přímým“ pamětníkem legií byl syn Antonín Krče Oldřich, s nímž jsem měl ještě před začátkem pandemie COVID-19 příležitost mluvit. Dokázal mi sdělit některé

³⁴ VALÍČEK, Zdeněk. *Záhorovice: povídání o rodné obci*.

užitečné, i když spíš obecné informace, protože v době rozhovoru už si na některé detaily nevpomínal (což je ostatně jedna z nevýhod metody orální historie) a v březnu tohoto roku zemřel ve věku 89 let.

Antonín Krč ani další si však nejspíš nepsali deník a dopisy, které posílaly domů, se nedochovaly. Ani v jednom případě se tak nedal autenticky zrekonstruovat život legionáře z jeho vlastních vzpomínek.

Z dopisů legionářů domů existuje pouze jedna výjimka (v archiváliích Muzea Bojkovska), kdy Vavřín Valíček posílal peníze své sestře z italské fronty a zároveň se s ní (pravděpodobně v předtuše blížící se smrti) loučí. Pohlednice je nedatována, podle údajů Muzea Bojkovska zemřel 25. května 1917, což potvrzuje i rakouská databáze padlých.³⁵

Po několika desítkách let, které uplynuly od jejich smrti, se tak dochovaly především útržky vzpomínek a popisu jednotlivých osob. Kronika uvádí, že Ferdinand Ondrušek, pozdější starosta, byl jak v ruských, tak francouzských legiích. Neobjevuje se však ani v seznamu legionářů okresu Uherské Hradiště, kterou vytvořil tým historiků kolem Státního okresního archivu Uherské Hradiště, především jeho bývalého ředitele Dr. Jiřího Čoupeka, ani v údajích VUA Praha.

František Mazáč, bývalý kronikář a jeden ze zdrojů práce, si to vysvětluje tak, že Ferdinandu Ondruškovi bylo nepříjemné, když se k legiím hlásili i vojáci, kteří v nich nebyli, a proto se k nim dále nehlásil, přestože se údajně jednalo dokonce o hrdinu od Zborova.³⁶ Toto vysvětlení však zpochybňuje fakt, že Dr. Čoupek ve své publikaci čerpal hlavně z archivních zdrojů. Josef Mareček si na Ferdinanda Ondruška vzpomínal kvůli jeho špatné chůzi, přítomnost v legiích vyvrátit ani potvrdit nedokázal. Špatnou chůzi mu způsobilo to, že šel jako myslivec na vojně pytláčit a divočák mu poranil nohu.

Z vyprávění Josefa Marečka a Oldřicha Krče bylo možné zjistit, že František Kratěna, který byl zajat ve stejný den jako Antonín Krč a ve stejný den spolu také vstoupili do legií, byl již před válkou Krčův dobrý přítel, načež se jejich přátelství ještě zesílilo. František Kratěna neměl žádné děti, vzal si za ženu Ukrajinku a před druhou světovou válkou žili na československém území v Užhorodu. Po válce se však museli z Podkarpatské Rusi vystěhovat. František Mazáč si na něj vzpomínal jako na hrdinu od

³⁵ ANNO, Verlustliste, 1917-08-09, Seite 48. Dostupné z: <https://1url.cz/vK2RU>

³⁶ nebylo možné ověřit

Zborova, zde tak dochází k rozporům z legionářským poslužným spisem, který uvádí, že do legií vstoupil až 3 měsíce po památné bitvě u Zborova.

Josef Mareček si dobře vzpomínal i na příběh Josefa Sedláře, který se k legiím přihlásil, aniž by narukoval do rakouské císařské armády a byl zajat. Josef Sedlář byl strýcem jeho matky, který v Rusku žil a studoval tam školu, kterou však nakonec nedokončil, protože se připojil do československých legií. Později se musel skrývat před čistkami a vrátil se do Československa. Jako sedlák si požádal o statek, byl mu přidělen v dnešní slovenské Nitře. K němu se přistěhovala starší sestra Josefa Marečka, během bombardování v roce 1944 však všichni zahynuli.

Leopold Slíva, narozen v Šumicích 12. listopadu 1896³⁷, je bezesporu nejznámějším ruským legionářem, pocházející z vesnic v okolí Uherského Brodu. Přestože se jednalo o legionáře, starostu obce, politika – poslance meziválečného Národního shromáždění a poválečného Ústavodárného Národního shromáždění republiky Československé, jeho jméno je i kvůli tomu, že jako sedlák patřil k bojovníkům proti komunismu, zapomenuto.

Po komunistickém převratu v roce 1948 musel emigrovat do USA, odkud se po uvolnění poměrů v roce 1968 mohl dočasně vrátit do vlasti. I přes známost s tehdejší československým prezidentem a spolubojovníkem z ruských legií, Ludvíkem Svobodou, mu však nebylo umožněné zůstat v Československu trvale. Díky prezidentovu zásahu však v roce 1968 mohla jeho rodina alespoň vycestovat. Z korespondence tehdy vyplývalo, že po volbách roku 1946 Slíva „*aktivně vystupoval proti politice KSČ a dělnické třídy, v roce 1948 odešel bez povolení čs. úřadů spolu s jedním svým synem do ciziny, kde se podílel na práci proti vlasti*“³⁸.

Při psaní práce jsem zjistil, že o něm byla v nedávné době vytvořena práce postavena na téměř identických pramenech jako byl můj záměr. Rozhodl jsem se legionáře Slívu v práci přesto zmínit za využití dvou existujících pramenů³⁹, které ve zmíněné práci nejsou uvedeny, a to Archivu Poslanecké sněmovny a Archivu Kanceláře prezidenta republiky. Slíva sám popisuje svoji legionářskou zkušenost v kartě poslance:

³⁷ Matrika narozených Šumice 1893-1911, s. 31, online. Dostupné z: <https://1url.cz/GK2Rf>

³⁸ Archiv KPR, fond KPR III, 1965–1969, sign. 33846/68, karton č.4

³⁹ Jeho deník nejspíš existuje, jeho rodina jej však před lety někomu půjčila a nemá ho k dispozici.

„Po skončení školy, zůstal jsem pracovat na malém hospodářství rodičů. V roce 1915 jsem byl odveden jako 18letý hoch a zařazen k 25. zeměbran. pluku. V Brusilově ofenzivě jsem byl 2. července 1916 zajat a rok jsem pracoval u Krivého Rogu na dolování železné rudy. Zde jsem se přihlásil do legie a zúčastnil se bojů Bachmače⁴⁰. Po válce jsem se vrátil přes Suez a Terst asi 14. července 1920 do vlasti a založil si svou rodinu. Pracoval jsem jako starosta v obci od r. 1928 a v roce 1935 jsem byl zvolen poslancem. Po okupaci r. 1930 jsem pracoval v podzemí až do mého zatčení dne 21. ledna 1941 gestapem. Po odsouzení a asi 4½ letém vězení v Německu, vrátil jsem 20. května 1945 domů k rodině a ujal se hospodářství, které bylo za mého uvěznění zkonfiskováno.“

V dopise prezidentu Ludvíku Svobodovi, který napsal 21. července 1968 v New Yorku, mu připomíná jejich společnou legionářskou minulost v Rusku, a také hodnoty, které by měly být spojeny s funkcí prezidenta. Děkuje za jeho zásah ve věci vydání pasů tak, aby se po 20 letech mohl setkat s rodinou. Dopis je ponechán v původní verzi:

Vážený bratře prezidente,

promiň mě prosím, že se teprve dnes obracím na Tebe tímto dopisem. Předem všeho mě dovol, abych ti mohl i opožděně blahopřáti k funkci nejvyššího úřadu – prezidenta Československé Republiky, jenž ti byl svěřen. JE to vysoké vyznamenání v životě jen mála lidí. Je to těžký, ale i nesmírně zodpovědný úřad právě v dnešní pohmuté a pro národ osudově vážné době. Jsi jedním s těch, kteří tuto republiku spolubudovali za největších a beznáročných obětí. Věřím, že sám dnes cítíš nejlépe, co národ a jeho zodpovědné složky od ní a jejího vedení, po všech těch hrůzách, utrpeních a ponížení očekává.

Proto ti bratře prezidente s plna bratrského srdce upřímně přeji, aby Tvá práce v tomto úřadě byla úspěšná a zdařilá, i když vím, že není snadná. Jsem přesvědčen, že Tvé úsilí pomůže jistě přinést našim národům skutečnou svobodu a demokracii, za kterou jsme před padesáti lety bojovali ve společném šiku a tak mnozí umírali. Nemám ani nejmenší pochyby v tom, že je to i Tvůj cíl a Bůh Tě v té práci posiluj a Ti pomáhej.

A nyní několik osobních bratrských slov k Tobě. Na prvním místě Ti upřímně a co nejsrdečněji děkuji za Tvůj zákrok, ve věci návštěvy mé ženy a syna. Přiznám se, že jsem už pro stylizaci posledních zamítnutí jejich žádosti, stratil naprosto víru, či naději, že je někdy ještě uvidím. Žena je uštvána od dob gestapa počínaje, až po nedávnou dobu.

⁴⁰ Podle legionářské karty z VUA Praha to bylo stejně jako Krč s 6. Hanáckým plukem.

Nemohu její prožitá útrapy nahraditi, i když bych to velmi rád učinil. Jediné, po čem touží, je klid a vděčí Bohu, že jsme se přeci mohli alespoň na sklonku života setkati. Proto bratře presidente přijmi za to, že jsi nám po dvaceti letech straceného života to setkání svou laskavostí umožnil, ne jen můj a ženin, ale celé naší rodiny upřímný dík a odplat' Ti to Pán Bůh.

Srdečně Ti též děkuji za přijetí mého syna Oldřicha. Přijel sem s matkou a už se vrátil do republiky. Vyřídil mě Tvůj vzkaz, abych se vrátil domů. Ty víš sám bratře presidente, že jsem nikdy nepomýšlel, že bych chtěl žít jinde, než ve své vlasti a nikdy jsem se práci, či oběti pro její zabezpečení a svobodu nevyhmul. Domnívám se však, že ani stávající amnestie se na nás (i mne) nevztahuje, i když nemám právě možnosti, prověřiti si jiných zákonů, v amnestii uváděných.

Sám osobně si nejsem vědom nějakého provinění proti republice a to, že jsem nebyl ochoten stát se třeba předmětem procesu, jak as ních dnes mluví, píše, či se znovu projednávají, za provinění nepokládám. Mrtvé už ani rehabilitace nevzkřísí. Nejde zde o moji osobu. Už za Hitlera byl konfiskován veškerý majetek můj, ženy a celé mé rodiny. Soudili nás jako velezrádce, když jsme republiky zraditi nechtěli. Ale o tom bratře presidente, se nebudu nyní podrobněji zmiňovati, i když mnohé bolí.

Mám zato, že dnes jde o mnohem vážnější věci a ty musí míti přednost především. A ty jsou – Svoboda, - Demokracie, a nezávislost Republiky. A věř, že v této snaze a práci jistě stojíme v Legiích v jedné řadě a v duchu jsem tam s Vámi. Srdečně Tě zatím bratře presidente pozdravuji, i milou Tvou paní, přeju Ti v Tvém úřadě hlavně pevné zdraví a plno úspěchů a za veškerou Tvou laskavost upřímně děkuje žena, děti a Tvůj oddaný

Leopold Slíva

Legionář a poslanec Slíva zemřel ve věku 89 let v roce 1986 v New Yorku, urna s jeho ostatky byla poté převezena do jeho rodných Šumic.

PŘÍJMENÍ	JMÉNO	ROK NAROZENÍ	VSTUP DO ARMÁDY	ZAJETÍ	VSTUP DO LEGIÍ	KONEC V LEGIÍCH	ZEMĚ
Bosák	Ferdinand (Denis)	1885			21.8.1914 ; 27.4.1918	1919	F
Ondrůšek	Ferdinand	1885					R, F
Graja	František	1873		19.8.1917, Vodice Monte Cucco	24.4.1918	1921	Itálie
Krajíček	Josef	1891		19.8.1917, Selo	20.3.1918	1919	Itálie
Kratěna	František	1893		17.9.1915, Rovno	3.10.1917	1920	Rusko
Kratěna	Šimon	1886		24.12.1914, Pinčov	4.7.1917	1920	Rusko
Krč	Antonín	1896		17.9.1915, Rovno	3.10.1917	1920	Rusko
Krč	Ludvík	1892		7.9.1914, Dub	6.10.1917	1920	Rusko
Pešát	Leopold	1894		8.4.1915, Sighetu Marmatiei	19.9.1916	1921	Rusko
Sedlář	Josef	1891	Nesloužil	-	12.6.1918	1919	Rusko
Šimoník	František	1893	1.8.1914	25.11.1914	10.7.1917	1920	Rusko
Šťastný	Jaroslav	1882	2.8.1914	3.9.1915, Cuman	13.6.1917	1920	Rusko
Volařík	Augustin	1894		20.7.1915, Sokal	29.7.1917		Rusko, Zborov
Polanský	Jan	1896		8.8.1916, Luck	6.11.1917 , 3.4.1918	1920	Rusko , F
Zach	Josef	1885		23.5.1917, Certosa di Padula	20.10.1918	1919	Itálie
Kolář	Bohumil	1898		20.8.1917, Selo	19.4.1918	1.5.1919 Komárno, padl	Itálie

Seznam legionářů z obce Záhorovice, údaje z VUA Praha a knihy Z. Valíčka.

2.2.1 OBČANÉ ZÁHOROVIC AKTIVNÍ V OBOU VÁLKÁCH

ANTONÍN KRČ

Ruský legionář Antonín Krč se narodil 12. června 1896 v domě č. 79 v obci Záhorovice, kde také žil a 6. září 1969 zde ve věku 74 let zemřel.

Obrázek 4. Fotografie Antonína Krče. Zdroj: Album 6. střeleckého hanáckého pluku

Civilním povoláním pracoval jako zedník v Maďarsku, mluvil 4 jazyky – maďarsky, rusky, česky a slovensky. Jako zedníka jej uvádí i legionářský poslužný spis, ze kterého jsem získal hlavní data, která jsem konfrontoval s údaji z Rakouské národní knihovny ve Vídni (Österreichische Nationalbibliothek), kde se nachází veškeré válečné seznamy – databáze ztrát, zajatých a raněných.

Do rakouské císařské armády byl mobilizován do 3. pěšího pluku v Kroměříži. Třetí pěší pluk generalissima a polního maršála arcivévody Karla byl určen především na frontu v Haliči proti Rusku.⁴¹

Antonín Krč byl odveden 15. března, na východní frontě 17. září 1915 zajat v Rovnu⁴² a o necelé dva roky později, 3. října 1917, vstoupil do vznikajících Československých legií. V souvislosti se zajetím dochází k rozporu v pramenech. Karta legionáře uložená ve VUA Praha uvádí jako datum zajetí září 1915. Ve výkazu ztrát, které byly císařskou armádou vydávány a jsou uloženy v Rakouské národní knihovně ve Vídni se jméno „Antonín Krč“ s hodností strážmistr uvádí už 13. března 1915.⁴³ Jak však tvrdí VUA Praha, centrální databáze obsahovaly spoustu chyb, které mohly či nemusely být

⁴¹ Pěší pluk č. 3 [1873-1918]. Dostupné z: <https://www.valka.cz/Pesi-pluk-c-3-1873-1918-t47180>

⁴² Karta legionáře, VUA Praha

⁴³ ANNO, Cech. Der Bohme, 1915-03-13, Seite 8. Dostupné z: <https://1url.cz/9K2RD>

později napraveny⁴⁴, případně se mohlo jednat o osobnost stejného jména. Seznam legionářů ve VUA Praha však žádného dalšího legionáře jménem Antonín Krč neuvádí.

Byl členem 6. hanáckého pluku. Ten vznikl v Borispolu 8. června 1917 jako II. záložní prapor Československé střelecké brigády, 27. července 1917 byl pluk přejmenován na 6. střelecký pluk Hanácký. Pluk se zúčastnil boje u Bachmače, Čeljabinského incidentu, přepadení u Marianovky, při vystoupení bojoval u Omska, Tatarské, Tjumeni, Kunguru, Jekatěrinburgu Irkutsku, v Bajkalských tunelech. Z fronty odešel 21. listopadu 1918, následně chránil magistrály v oblasti Ščeglovka a štáb spojeneckého velení v Omsku, v dubnu 1920 byl pluk evakuován a 27. dubna byl transportován na lodi „President Grant“. O necelé dva měsíce později, 19. června, přestoupil hranice Československé republiky.⁴⁵⁴⁶

Dá se tak uvést, že pluk měl na dějiny Ruska vliv. Vzhledem k výsledkům občanské války, které nakonec stály proti československé straně, je i hodnocení Antonína Krče a jeho příspěvku a vlivu na Rusko velmi těžké přesně prokázat. Prokazatelně však legie měly vliv na vytvoření politického tlaku, který nakonec stál za vytvořením samostatného Československa.

„Zborovské vítězství povalilo hráze nedůvěry ruských vládních činitelů a nábor dobrovolníků byl povolen v plném rozsahu. S nesmírným nadšením se sjíždějí skupiny dobrovolců dosud rozptýlených v různých táborech Ruska a Sibiře a plní naše sborné stanice, v nichž se jednak formovala divise první, jednak kladeny základy k organizaci divise druhé; v jejím rámci se takto zrodil i náš pěší pluk 6. Hanácký generála Janina.“⁴⁷

Z literatury o 6. pluku Hanáckém je překvapující atmosféra, která v pluku vládla. *„Slavnost měla velkolepý průběh (alegorický průvod městem, slavnostní přehlídka pluku, sokolská a sportovní slavnost, taneční večírek apod.). Pirjatín a široké jeho okolí byly pro nás získány celé. Zdomácněly tu i naše lidové české a slovenské písně a tance a v přátelském ovzduší, naplněném radostným ruchem práce a nadšení pro ideu osvobození národa ubíhal měsíc za měsícem“⁴⁸.*

⁴⁴ Seznamy ztrát rakousko-uherské armády z první světové války – online. Dostupné z: <https://1url.cz/uK2Rh>

⁴⁵ 6. československý střelecký pluk - Hanácký. Dostupné z: <https://1url.cz/OK2Rg>

⁴⁶ Legionářský poslužný spis, VUA Praha.

⁴⁷ KOKOJAN, Hynek. Pěší pluk 6 "Hanácký generála Janina" 1917-1937.

⁴⁸ KOKOJAN, Hynek. Pěší pluk 6 "Hanácký generála Janina" 1917-1937.

Seznam sibiřské armády, vydaný v roce 1919, jej stále uvádí ve svých řadách⁴⁹. Vojín Antonín Krč se tak do rodného Československa vrací až v roce 1920. Syn Oldřich vzpomínal na to, že jeho otec cestoval nejdříve vlakem, když bránili Transsibiřskou magistrálu a pak až z Vladivostoku lodí, po cestě si prali prádlo v moři nebo v potoce.

Obrázek 5. Portrét A. Krče v legionářské uniformě, nedatován. zdroj: reprofoto

Po návratu z války se oženil, 25. listopadu 1923 si v kostele v Bojkovicích vzal Marii Hřibovou⁵⁰. V té době už pracoval jako železniční zřízenec na železniční stanici v Bojkovicích.

Jako železniční zřízenec pracoval až do začátku druhé světové války v roce 1939, kdy se stal členem odbojové organizace Obrana národa a velitelem této organizace v obci Záhorovice. Už v prvním roce války na výročí vzniku Československa 28. října 1918 spolu s Obranou národa uspořádal na kopci nad obcí signální vzplanutí ohňů.

Jeho syn Oldřich Krč starší zmiňuje, že otec byl mužem pevných zásad, který měl nejspíš i díky svým zkušenostem z války velký respekt. Protože za druhé světové války mohlo připomínání první republiky působit problémy, veškeré vzpomínky na ruskou etapu svého života zakopal v truhle na zahradě. Jednalo se mimo jiné o výtisky časopisu Cesta

⁴⁹ Československý legionář: Seznam sibiřské armády, 1919. Praha: Ministerstvo národní obrany. ISSN 1804-9176.

⁵⁰ Matriční kniha oddaných města Bojkovice 1896-1925, str. 201. Dostupné z: <https://1url.cz/iK2RI>

odboje, jeho legionářskou uniformu a kozáckou šavli, kterou se mu podařilo z Ruska propašovat. Jak uvádí Zubov, dne 25. května 1918 vydal Trockij rozkaz, že „všechny sověty jsou pod hrozbou, že budou pohnány k odpovědnosti, povinny bez meškání odzbrojit Čechoslováky. Každý Čechoslovák na železniční trati, u kterého bude nalezena zbraň, má být na místě zastřelen“⁵¹. Dále vzpomínal na to, že právě kozáckou šavli používal při tradičním novoročním krájení koláče.

Obrázek 6. Legionářská šavle Antonína Krče. zdroj: vlastní foto

Uniforma se sice zachovala, bohužel se však někdy v 90. letech rozhodl ji prodat neznámému muži někde z okolí. Protože nevěděl, o koho se jedná, kromě toho, že je to člověk se soukromými sbírkami, nešlo bohužel uniformu dohledat, a to ani po komunikaci s mnoha archiváři či muzejními spolky. K uniformě také patřila jeho vojenská vyznamenání.

Vzpomínal také na to, že otec byl zklamaný z toho, že respekt k legionářům se v době komunismu ztratil a začali být upozadováni. Ještě v roce 1946 se však spolu se svým synem Antonín Krč zúčastnil manifestačního sjezdu legionářů, kde si oba podali ruce s tehdejším prezidentem Dr. Edvardem Benešem.

⁵¹ ZUBOV, Andrej. Dějiny Ruska 20. století, díl I, 1894-1939.

Obrázek 7. Prapor 6. hanáckého pluku. Zdroj:

http://www.karelvatko.cz/images/stories/Jednotky/6.pluk/Pohlednice_02.JPG

2.3 OLGA NIKOLAJEVNA KOWALENKO-LEONTĚVA

Olga Nikolajevna Kowalenko, veteránka druhé světové války, se narodila 24. dubna 1922 v Záhorovicích, v domě č.p. 140. Její otec, Mikuláš Kowalenko, se narodil 7. ledna 1894, pracoval jako dělník v Záhorovicích, syn Řehoře Kowalenka, dělníka v Juranovce v okrese Jekaterinoslav na dnešní Ukrajině a jeho manželky Marie. Maminka Anežka, narozena 9. listopadu 1895, byla dcerou Vavřina Tejzra, podsedníka v Záhorovicích a jeho manželky Marie Marečkové ze Záhorovic⁵².

Příběh této ženy je neznámý a nejspíš je nemožné jej dopátrat. V průběhu více než dvou let jsem po této osobě pátral, ptal se pamětníků, pátral ve všech českých i ruských dostupných zdrojích, snažil se dohledat nějaký příslušný archiv na Ukrajině, komunikoval s mnoha archivy a strávil hodiny a hodiny procházením různých materiálů.

Pamětník Oldřich Krč zmínil, že ví o tom, že nějaká žena někdy odešla do Ruska, po druhé světové válce se nejspíš do Záhorovic několikrát vrátila na návštěvu. Spíš si však pamatoval jména pozdějších majitelů domu č. 140, kteří o podobné historii vůbec nic netuší. Pamětník Josef Mareček si pamatoval, že Marie Tejzrová, matka Olgy Kowalenko,

⁵² Matrika narození Záhorovice, 1917-1944.

odešla na území Sovětského svazu už nejspíš ve 30. letech a tušil, že někdy v 50. nebo 60. letech se objevila na hodové slavnosti. Detaily si však nevybavil.

Datum odchodu nebylo možno ověřit, údaje o vydaných pasech v obci se mezi lety 1920–1935 nedochovaly. Navíc se v domě č. 140, místě narození, při sčítání lidu v roce 1921 (tedy rok před jejím narozením) objevuje ve sčítacích operátech pouze jméno Vavřína Tejzra a Marie Tejzrové, roz. Marečkové, tedy Olžiných prarodičů.

Jisté však je, že dcera Olga nenastoupila do místní Národní školy⁵³, ve školní kronice se její jméno taky neobjevuje. V žádné z matričních knih není ani uvedeno datum nebo místo sňatku jejich rodičů.

Ani sčítací operáty v roce 1930 nejsou pramenem, ze kterého by bylo možné se dopátrat více o osudu této ženy. Z důvodů zmíněných v teoretické části mé práce nemůžu ze sčítání lidu v roce 1930 uvádět konkrétní jména a všechny citlivé údaje musím anonymizovat, přesto z něj však jasně vyplývá, že v domě č. 140 v období sčítání nežila ani ona, ani její rodiče, ani její prarodiče.

Dokonce ani změna směru pátrání kýžený úspěch nepřinesla. Obec Juranovka, místo odkud pocházel otec Mikuláš Kowalenko, totiž podle veřejně dostupných map v současné neexistuje (jedna z možných hypotéz je také to, že při zápisu v matrice došlo k nesprávnému zápisu názvu) a obcí nebo měst s názvy na Jur- je takové množství, že není možné dohledat konkrétní místo. Pokrovský vojenský komisariát také informuje o tom, že obec podobného názvu se nyní na Ukrajině nenachází. V bývalém okrese Jekatěrinoslav, dnešní Dnipro (do roku 2016 Dněpropetrovsk) nebylo možné žádné konkrétní místo tohoto názvu dohledat. Pokoušel jsem se v i tomto případě spojit s ukrajinskou Akademií věd v Kyjevě, Fakultou historie a Fakultou geografie na Univerzitě Tarase Ševčenka v Kyjevě, českým velvyslanectvím v Kyjevě a několika ukrajinskými historiky, odpověď však do doby odevzdání této práce nedorazila.⁵⁴

Zásadnější informace o životě Olgy Kowalenko tak přináší až ruský projekt Pamjat' naroda, který zdigitalizoval a veřejně zpřístupnil dokumenty z druhé světové války. Z dokumentů uložených v Centrálním archivu Ministerstva obrany RF (CAMO) tak například vyplývá to, že Olga Nikolajevna Kowalenko ve svých 19 letech 19. července

⁵³ Třídní výkazy uložené v SoKA UH.

⁵⁴ Odeslal jsem v součtu kolem 20 e-mailů, na který dorazila jedna jediná odpověď z českého velvyslanectví, která mě odkazovala právě na Akademii věd Ukrajiny.

1941 vstoupila do Rudé armády jako „старшина медицинской службы“, tedy jako zdravotnice. Konkrétněji pracovala v chirurgické polní nemocnici jako zdravotní sestra.

V Pokrovce na Ukrajině, kde podle dokumentů z Pamjati národa a CAMO do armády vstoupila, se i podle vyjádření českého velvyslanectví na Ukrajině nachází vojenský komisariát, který spravuje vojenský archiv.⁵⁵

Archiv však uvádí, že během nacistické okupace území okolo Pokrovky a následnému bombardování byly veškeré záznamy z roku 1941, kdy Olga Leontěvna vstoupila do Rudé armády, zničeny a v dalších dokumentech se o ní žádné zmínky nenachází.⁵⁶

Ze žádného pramene jsem nezjistil, jestli měla nějaké zdravotnické vzdělání nebo nějaký kurz. Hypotézu, že v 19 letech mohla být studentkou zdravotní školy tak nelze prokázat ani vyvrátit.

V ruských archivech se dokonce informace o ní nacházejí pod 3 různými příjmeními. V české matrice je uvedeno, že se narodila a je uváděna jako Kowalenko, prameny ruskojazyčné hovoří o Olze Kovalenko, Kovylenko a Leontěvě. Z posledního příjmení je možné vytvořit myšlenku, že se vdala a možná měla i děti. Po těchto lidech jsem pátral i za pomocí několika genealogických serverů, pátrání však bylo neúspěšné.

Olga Kowalenko podle údajů z projektů Pamjat' naroda a OBD Memorial za svůj život obdržela 4 sovětská vojenská vyznamenání.

V listopadu 1944 získala Medaili „Za obranu Kavkazu“ (Медаль За оборону Кавказа)⁵⁷. Medaile byla udělována příslušníkům Rudé armády, sovětského námořnictva a NKVD jakož i civilistům, kteří se přímo zapojili do obranných bojů na Kavkazu.⁵⁸

Posledního dne téhož roku, 31. prosince 1944, obdržela medaili „Za bojové zásluhy“. Ta byla udělována především občanům Sovětského svazu za odvahu projevenou při ochraně státních hranic SSSR, za vynikající úspěchy v bojové a politické přípravě, zvládnutí nové bojové techniky, udržení vysoké bojové připravenosti vojenských jednotek a za další zásluhy. Mohli jí být však vyznamenáni i cizinci.⁵⁹

⁵⁵ E-mailová komunikace s pplk. Martinem Kaniou ze zastupitelského úřadu ČR v Kyjevě.

⁵⁶ E-mailová komunikace s Pokrovským okresním vojenským komisariátem, archivní oddělení.

⁵⁷ Kovalenko Olga Nikolajevna. Dostupné z: <https://1url.cz/eK2Rk>

⁵⁸ Ukaz Prezidiuma VS SSSR ot 01.05.1944. Dostupné z: http://www.libussr.ru/doc_ussr/ussr_4489.htm

⁵⁹ KOLÁŘ, Jiří. Sovětská vojenská vyznamenání. 1. vyd. Praha: ÚV ČSSP, 1986. 107 s. S. 53-54

Přiložený list také doslova uvádí:

„На должности палатной сестры показала себя, как опытный работник.

Ласково и внимательно относится к больным и раненым. Исполнительная, аккуратна, дисциплинирована, требовательна к подчиненным. Передаёт своё знание санитарам.

Работает над собой, повышает свой уровень знания. На Кицкань-Копанском плацдарме товарищ Коваленко О. Н. самоотверженно работала в сортировочной, занимаясь кормлением, согреванием тяжело раненых, выполняя назначения врачей вывела девять человек из состояния шока. Преданна партии Ленина, Сталина и Социалистической родине.

Товарищ Коваленко Ольга Николаевна достойна правительственной награды медаль "За Боевые Заслуги"

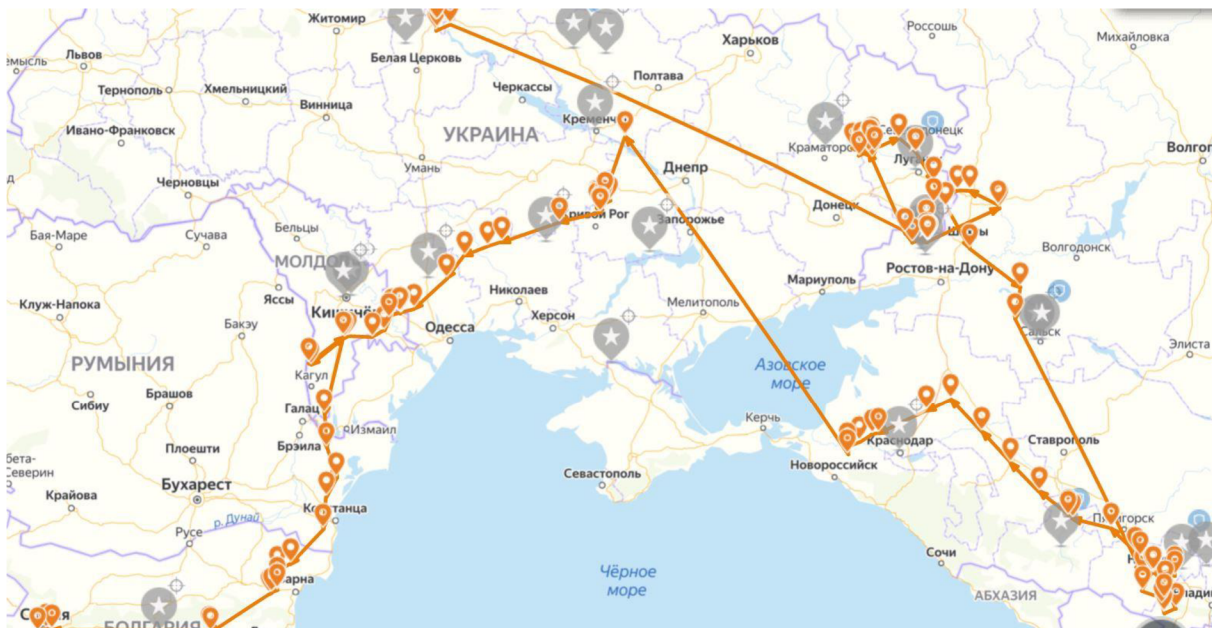
V českém překladu:

„V pozici sestřičky se ukázala jako zkušená pracovnice. Je láskyplná a pozorná k nemocným a zraněným. Výkonná, přesná, disciplinovaná, náročná na podřízené. Předává své znalosti sanitářům.

Pracuje na sobě, zvyšuje svou úroveň znalostí. Soudružka O. Kovalenko nezištně pracovala ve třídírně zraněných na Kickaň-kopanském nástupním prostoru, krmila a ohřívala vážně zraněné, prováděla schůzky lékařů, zachránila z šoku devět lidí. Loajální ke straně Lenina-Stalina a socialistické vlasti.

Soudružka Olga Nikolajevna Kovalenko si zaslouží vládní vyznamenání „Za vojenské zásluhy“.

Ze stejného listu vyplývá i to, že se bojů zúčastnila v rámci 37. armády. Ta existovala od 8. srpna 1941 až do konce války, kdy se reorganizovala. 37. armáda se podle níže přiložené mapy pohybovala poblíž řeky Dněpr na dnešní Ukrajině, což by mohlo potvrzovat tezi, že se společně s rodinou přestěhovali ze Záhorovic do míst, odkud pocházel její otec.

Obrázek 8. Mapa 37. armády. zdroj: pamyatnaroda.ru

V souvislosti s tímto zjištěním a faktem, že v příloženém listu je uvedena ukrajinská národnost, se nabízí možnost, že se československého občanství vzdala. Jak uvádí ústavní zákon republiky československé ze dne 9. dubna 1920, tj. ústavní zákon č. 236/1920 Sb. z. a n., u každé osoby narozené po roce 1920 na území Československé republiky se má za to, že je státním občanem československým⁶⁰. Přihlašovací lístky, kterými by tohle tvrzení mohlo být ověřeno, se však nedochovaly.

V chronologii se poslední zmínka o osobě Olgy Kovalenko objevuje v roce 1985. Tehdy dostali všichni přeživší Velké vlastenecké války tzv. „Řád Vlastenecké války“⁶¹

V dokumentu, uloženém v moskevském archivu CAMO, se tato veteránka jmenuje Olga Nikolajevna Leontěva (Ольга Николаевна Леонтьева). Uveden je také rok narození 1922 a místo „Záhorovice, ČSSR“. V dokumentu, který je datován k 6. dubnu 1985, je jako autor jmenováno Ministerstvo obrany SSSR. Na portálu Pamjat' naroda je v tomto případě pouze přepis údajů, nejedná se o naskenovaný zdigitalizovaný dokument jako v předchozích případech.⁶²

⁶⁰ Sbírka zákonů a nařízení státu československého ze dne 21. dubna 1920. Dostupné z: <http://ftp.aspi.cz/opispdf/1920/046-1920.pdf>

⁶¹ Sovětské řády. Dostupné z: <https://www.fronta.cz/sovetske-rady#6>

⁶² Leonteva Olga Nikolajevna. Dostupné z: <https://1url.cz/LMYiG>

ZÁVĚR

Cílem této bakalářské práce bylo odpovědět na následující výzkumné otázky:

1. *Jaký měli legionáři ze Záhorovic vliv na tehdejší ruské frontě?*
2. *Jak probíhalo osvobození obce rumunskou a Rudou armádou?*
3. *Kdo byla Olga Kowalenko?*

Metodami výzkumu, které byly v teoretické části charakterizovány, byly metoda přímá a nepřímá, statistická, geografická, biografická a metoda tzv. orální historie, tedy oral history. Metoda přímá velmi dobře posloužila při výzkumu přímých zdrojů, nepřímá jako „skládání“ nepřímých informací k tématu, z něhož nakonec bylo možné složit celkový obraz. Statistická metoda použitá při hledání velmi základních informací pomohla objasnit bytovou situaci osob zmíněných v práci (u Olgy Kowalenko aspoň bylo touto metodou zjištěno, v kterém období v Záhorovicích nežila). Geografickou metodou jsem dokázal zmapovat postup vojsk rumunské a Rudé armády při osvobozování Uherskobrodsko. Biografickou metodou jsem shrnul život několika jedinců v různých souvislostech. Orální historie nakonec zafungovala jako jeden z nejdůležitějších zdrojů u legionáře Antonína Krče, díky ní bylo možné doplnit základní informace o něm nebo ověřit další prameny.

Posléze jsem v teoretické části této bakalářské práce charakterizoval také použité zdroje (zejména prameny o obci), tedy kroniky obce a školy, farnosti, archivní materiály z Národního archivu, Státního okresního archivu Uherské Hradiště, Vojenského ústředního archivu Praha, Archivu Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR, Archivu Kanceláře prezidenta republiky a portálu Pamyat-naroda.ru, kde se nachází zdigitalizované archivní prameny k tématu druhé světové války převážně z moskevského Centrálního archivu Ministerstva obrany RF. V některých částech jsem zdroje mezi sebou konfrontoval, ověřoval, to i za předpokladu, že ze dvou zdrojů byla zjištěna protichůdná fakta – například datum zajetí legionáře Antonína Krče nebo jeho údajná účast ve slavné bitvě u Zborova. U Ferdinanda Ondruška pak žádné oficiální prameny neprokázaly jeho účast v legiích, přestože vzpomínky pamětníků jej jako legionáře uváděly.

Ze všech získaných a dostupných zdrojů vyplývá, že legionáři ze Záhorovic a okolí měli na ruské frontě jednoznačně vliv. Dokazuje to účast v důležitých bitvách první světové války v rámci vznikajících československých legií a vzpomínky pamětníků, které na dané osoby vzpomínají jako na významné osobnosti s velkým respektem. V případě Leopolda Slívy dokazuje jeho vliv také velmi osobní vztah s legionářem a pozdějším

prezidentem ČSSR Ludvíkem Svobodou. Ten se také zúčastnil stejných bitev (např. u Bachmače) a stejně jako on bránil Transsibiřskou magistrálu. Slívovu reputaci jako bojovníka za svoboda částečně dokazuje i fakt, že mu nacistický režim za druhé světové války zkonfiskoval veškerý majetek a jej samotného uvěznil.

V případě Antonína Krče je možné mluvit o vlivu Ruska na Krče a Krče na Rusko dokonce v obou světových válkách, když nejprve v rámci legií bojoval na ruské frontě a později jako odbojář a člen Obrany národa pomáhal převádět uprchlé sovětské partyzány z území tehdejšího Protektorátu Čechy a Morava na území Slovenského štátu. Setkání se sovětskými partyzány bylo díky zápisu rozhovoru ve vzpomínkách hajného možné popsat Krčovými vlastními slovy.

Na otázku „*Jak probíhalo osvobození obce rumunskou a Rudou armádou?*“, bylo vzhledem k množství dostupných pramenů poměrně jednoduché odpovědět, díky nalezeným pramenům jsem mohl použít přímou metodu výzkumu. V práci bylo na základě obecní kroniky, vzpomínek a zápisů pamětníků popsáno osvobození obce rumunskou a Rudou armádou a průběh předchozích dnů a týdnů, především přípravy na možnou konfrontaci. Dokonce byly portálem Pamyat-naroda.ru zveřejněny i ruské archivní prameny⁶³, takže kromě popisu z pohledu pamětníků a kronik byly použity dokumenty s rozkazy k bojovým operacím (z Centrálního archivu Ministerstva obrany Ruské federace) ze dne 29. dubna 1945 tedy dnu, který přímo přecházel osvobození.

Protože bylo pátráním zjištěno, že obec byla na konci druhé světové války osvobozena nikoli Rudou armádou, nýbrž 4. rumunskou armádou a 40. sovětská armáda se do obce dostala až o několik dní později, některé bezesporu užitečné a zajímavé údaje o spolupráci obou armád nebo konkrétnějších jménech padlých vojáků by mohly být k nalezení ve vojenských archivech v Rumunsku.

Výzkum byl pouze částečně úspěšný u zdravotní sestry Olgy Kowalenko. Podařilo se zjistit, že osoba jménem Olga Nikolajevna Kovalenko/Leontěva byla několikrát oceněna sovětskými vojenskými vyznamenáními. Jako zdravotní sestra absolvovala tvrdé boje s nemocnicí 37. sovětské armády. Zdravotní sestra sice neurčovala tempo války a v tvrdých bojích nestřílela z kulometu, její vliv minimálně na danou nemocnici však byl

⁶³ Dokonce více než 425 tisíc archivních dokumentů.

součástí „skládačky“, na jejímž konci nakonec Sovětský svaz Třetí říši porazil a vyhrál tzv. Velkou vlasteneckou válku.

Dohledat bylo možné všechna vyznamenání, pouze u jednoho však existuje zveřejněný průvodní list, z něhož je možné vyčíst důvody vyznamenání.

Neexistují archivní záznamy nebo jiné prameny, z nichž by bylo možné zjistit, kdy a za jakým účelem Olga Kowalenko vyrazila na území SSSR předtím, než se v roce 1941 připojila k Rudé armádě, ani o tom, jaké měla jako zdravotní sestra vzdělání. Nelze tak vyčíst žádný osobní příběh, i tak na základě výzkumu v této bakalářské práci pracuji s narativem, že se jednalo o zajímavou osobnost.

Práci by bylo možné v případě nalezení rozšířit o legionářské deníky či korespondenci, u osoby Olgy Kowalenko se dají naznačit další směry pátrání v dosud uzavřených archivech.

РЕЗЮМЕ

Целью этой бакалаврской работы было ответить на следующие исследовательские вопросы:

- 1. Какое влияние на тогдашний русский фронт оказали легионеры из Загоровиц?*
- 2. Как прошло освобождение села румынской и Красной армией?*
- 3. Кем была Ольга Коваленко?*

В теоретической части были охарактеризованы методы исследования: прямой и косвенный, статистический, географический, биографический и метод так называемой устной истории (oral history). Прямой метод очень хорошо служил при исследовании прямых источников, косвенный - в виде «составления» косвенной информации по теме, из которой, наконец, можно было составить общую картину. Статистический метод, использованный при поиске самой базовой информации, помог прояснить жилищную ситуацию людей, упомянутых в работе (например в примере Ольга Коваленко использовала этот метод, чтобы выяснить, в какой период она не жила в Загоровицах). Используя географический метод, я смог нанести на карту продвижение войск Румынии и Красной Армии при освобождении Угерскобродского округа. Используя биографический метод, я суммировал жизни нескольких людей в различных контекстах. В конце концов, устная история стала одним из важнейших источников для легионера Антонина Крча, благодаря которому можно было дополнить основную информацию о нем или проверить другие источники.

Позже, в теоретической части этой бакалаврской работы, я также охарактеризовал использованные источники (особенно источники о деревне), то есть хроники села и школы, прихода, архивные материалы из Национального архива, Государственного районного архива Угерске Градиште, Центрального военного архива, архивов Палаты депутатов и Офиса президента и портала Память-народа.gu, где находятся архивные источники по теме Великой Отечественной войны, в основном из Московского Центрального архива Министерства обороны Российской Федерации. В некоторых частях я сопоставлял источники друг с другом, проверял их, даже предполагал, что противоречивые факты были обнаружены из двух источников - например, дата поимки легионера Антонина Крча или его

предполагаемое участие в знаменитой битве при Зборове. Что касается Фердинанда Ондрушека, то официальные источники не доказали его участие в легионах, хотя в воспоминаниях очевидцев он упоминается как легионер.

Из всех полученных и доступных источников следует, что легионеры из Загоровиц и других сел в окрестности явно имели влияние на русский фронт. Об этом свидетельствует участие в важных сражениях Первой мировой войны в составе зарождающихся чехословацких легионов и воспоминания свидетелей, которые с большим уважением вспоминают этих людей как великих личностей. В случае с Леопольдом Сливой его влияние также подтверждается очень личными отношениями с легионером, а позже президентом Чехословацкой Социалистической Республики Людвиком Свободой, который участвовал в тех же сражениях (например, при Бахмаче) и, как и он, защищал Транссибирскую магистраль. Во время Второй мировой войны ему фашистской режим конфисковал все имущество и посадил в тюрьму Сливу.

В случае с Антонином Крчем можно говорить о влиянии России на него и него на Россию даже в обеих мировых войнах, когда он сначала сражался на русском фронте в составе легионов, а после как член организации „Оборона Нации“ на территории Протектората Богемии и Моравии помогал советским партизанам перейти на территорию Словацкого государства. Благодаря записи интервью в воспоминаниях Ф. Босака, встречу с советскими партизанами можно было описать собственными словами Крча.

На вопрос: *«Как прошло освобождение села румынской Красной армией?»*, ответило количество доступных источников, ответить было легко, благодаря найденным источникам я смог воспользоваться прямым методом. Основываясь на хронике села, воспоминаниях и записях очевидцев, в работе описывалось освобождение села румынской и Красной армией, а также ход предыдущих дней и недель, особенно подготовка к возможному противостоянию. Они даже были порталом Памят-народа.гу опубликованы и российские архивные источники, поэтому помимо описания с точки зрения свидетелей и летописи, документы с приказами о боевых действиях (из Центрального архива Минобороны РФ) от 29 апреля 1945 г.

Поскольку поиск показал, что деревня была освобождена в конце Второй мировой войны не Красной армией, а 4-й румынской армией, а 40-я советская армия вошла в деревню несколько дней после румынской, некоторую полезную и интересную информацию о сотрудничестве или имена павших солдат можно найти в военных архивах Румынии.

С медсестрой Ольгой Коваленко исследование было успешным лишь частично. Выяснилось, что Ольга Николаевна Коваленко / Леонтьев была удостоена нескольких советских воинских наград. Как медсестра, она упорно боролась с госпиталем в 37-й Советской Армии. Хотя медсестра, вероятно, не определяла темп войны и не стреляла из пулемета в тяжелых боях, ее влияние, по крайней мере, на госпиталь, было частью аппарата, благодаря ему в конце которой Советский Союз в конечном итоге победил Третий рейх и победил в Великой Отечественной войне.

Удалось отследить все награды, но только у одного из них есть опубликованное сопроводительное письмо, из которого можно прочитать причины награждения.

Нет архивных записей или других источников, из которых можно было бы узнать, когда и с какой целью Ольга Коваленко выезжала на территорию СССР до вступления в Красную Армию в 1941 году или о ее образовании медсестрой. Никакие личные истории не могут быть прочитаны, поэтому, основываясь на исследовании этой бакалаврской работы, я работаю с повествованием о том, что это была интересная личность.

В случае обнаружения работа может быть расширена за счет включения дневников легионеров или переписки, а Ольга Коваленко может указать другие направления поиска. В связи с ее замужеством и тем фактом, что, по имеющейся информации, она жила в 1985 году, есть вероятность, что в российских или, точнее, украинских архивах есть дополнительная информация, которая осталась скрытой от меня при написании произведения.

POUŽITÁ LITERATURA A ZDROJE

25. výročí osvobození Bojkovska, MěstNV Bojkovice, 1970

Československý legionář: Seznam sibiřské armády, 1919. Praha: Ministerstvo národní obrany. ISSN 1804-9176.

ČOUPEK, Jiří a Otokar PAULE. Českoslovenští legionáři - rodáci a občané okresu Uherské Hradiště 1914-1920. Uherské Hradiště: Státní okresní archiv, 2000, 72 s.

HUMLÍČEK, Josef. Obecní kronika jako doklad doby, archiválie a informační zdroj. Pardubice, 2007. Bakalářská práce. Univerzita Pardubice, Fakulta filozofická. Vedoucí práce doc. PhDr. Marie Macková, Ph.D.

JANČÁŘ, Radek. Bojovali za císaře pána: fakta a příběhy vojáků ze Slovácka v rakousko-uherské armádě. Uherské Hradiště: Pro fy. Rado & Wan vydalo nakl. Ottobre 12, 2014. 319 s. ISBN 978-80-86528-56-4

KOKOJAN, Hynek. Pěší pluk 6 "Hanácký generála Janina" 1917-1937. Bzenec: Výbor pro pořádání 20. výročí bitvy u Bachmače, 1938.

KOLÁŘ, Jiří. Sovětská vojenská vyznamenání. 1. vyd. Praha: ÚV ČSSP, 1986. 107 s.

KONEČNÝ, Karel a Tomáš MOTLÍČEK, ed. Emigrace: sborník historických prací Centra pro československá exilová studia II. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2008. Emigrace. 102 s. ISBN 978-80-244-1999-2

KUBÍČEK, Adolf. Hanáci v revoluci: kronika 6. čsl. střeleckého pluku hanáckého. Olomouc, 1928.

RIASANOVSKY, Nicholas V. A history of Russia. 5th ed. New York: Oxford University Press, 1993. ISBN 0-19-507462-9

VALÍČEK, Zdeněk. Záhorovice: povídání o rodné obci. [Česko]: vlastním nákladem, 2010. 148 stran, 74 stran převážně obrazových příloh: ilustrace, mapy, noty.

VANĚK, Miroslav. Orální historie ve výzkumu soudobých dějin. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2004. 175 s. Hlasy minulosti, sv. 1. ISBN 80-7285-045-8

VYDRA, Zbyněk, Michal ŘOUTIL, Jitka KOMENDOVÁ, Kateřina HLOUŠKOVÁ a Michal TĚRA. *Dějiny Ruska*. Praha: NLN, 2017. ISBN 978-80-7422-342-2.

ZOUNEK, Jiří a Michal ŠIMÁNĚ. Úvod do studia dějin pedagogiky a školství: kapitoly z metodologie historicko-pedagogického výzkumu. Brno: Masarykova univerzita, 2014. ISBN 978-80-210-6944-2.

ZUBOV, Andrej Borisovič, ed. Dějiny Ruska 20. století. Přeložil Libor DVOŘÁK, přeložil Zuzana SOUKUPOVÁ, přeložil Josef VOLOŠIN, přeložil Martin VRBA. Praha: Argo, 2015. ISBN 978-80-257-0921-4.

ZWETTLER, Otto, Jaroslav VACULÍK a František ČAPKA. Úvod do studia dějepisu a technika historikovy práce. Brno: Masarykova univerzita, 1996. ISBN 80-210-1366-4

Internetové zdroje:

6. československý střelecký pluk – Hanácký. Dostupné z: <http://www.kareivasatko.cz/historie-ceskoslovenskych-legii/legionaske-jednotky/ruske-legie/sestypluk>

ANNO, Cech. Der Bohme, 1915-03-13, Seite 8. Dostupné z: <https://1url.cz/9K2RD>

ANNO, Verlustliste, 1917-08-09, Seite 48. Dostupné z: <https://1url.cz/vK2RU>

BERNÁTH, Michal. Ukrajinské archivy mohou skrývat kopie utajovaných spisů z Moskvy. Čeští historici k nim dostanou přístup. Dostupné z: <https://1url.cz/ZK2Rs>

Co je orální historie? Dostupné z: <https://ohsd.fhs.cuni.cz/OHSD-42.html>

ČSÚ. Československé sčítání lidu 1930. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/ceskoslovenske-scitani-lidu-1930>

ČSÚ. První Československé sčítání lidu 1921. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/prvni-ceskoslovenske-scitani-lidu-1921>

Kovalenko Olga Nikolajevna. Dostupné z: <https://1url.cz/eK2Rk>

Leonteva Olga Nikolajevna. Dostupné z: <https://1url.cz/LMYiG>

Matriční kniha oddaných města Bojkovice 1896-1925. Dostupné z: <https://1url.cz/iK2RI>

Matrika narozených Šumice 1893-1911. Dostupné z: <https://1url.cz/GK2Rf>

O projekte Pamyat naroda. Dostupné z: https://pamyat-naroda.ru/about/?static_hash=90f4d5f7431538adbc0ec53df9829b42v6

Pěší pluk č. 3 [1873-1918]. Dostupné z: <https://www.valka.cz/Pesi-pluk-c-3-1873-1918-t47180>

Rjadovoj, Boturin. Dostupné z: <https://1url.cz/nK2R4>

Sbírka zákonů a nařízení státu československého ze dne 21. dubna 1920. Dostupné z: <http://ftp.aspi.cz/opispdf/1920/046-1920.pdf>

Seznam kněží farnosti Nezdenice-Záhorovice. Dostupné z: <http://uherskybrod.dekanat.cz/index.php/seznam-knezi-nezdenice>

Seznamy ztrát rakousko-uherské armády z první světové války – online. Dostupné z: <https://1url.cz/uK2Rh>

Sovětské řády. Dostupné z: <https://www.fronta.cz/sovetske-rady#6>

Ukaz Prezidiuma VS SSSR ot 01.05.1944. Dostupné z: http://www.libussr.ru/doc_ussr/ussr_4489.htm

Zákon č. 80/1920 Sb. o pamětních knihách obecních. Dostupné z: <https://www.aspi.cz/products/lawText/1/1660/1/2/zakon-c-80-1920-sb-o-pametnich-knihach-obecnich>

Matriční knihy a kroniky:

Matrika obce Záhorovice 1917-1944

Státní okresní archiv Uherské Hradiště, Kronika obce Záhrovice, inv. č. 1

Státní okresní archiv Uherské Hradiště, Kronika obce Záhrovice, inv. č. 2

Kronika obce Šumice 1918-1945. Dostupné z:

https://www.sumice.cz/modules/file_storage/download.php?file=f5c3276b%7C11

Kronika farnosti Nezdenice-Záhrovice 1890-2018

Kronika Národní školy Záhrovice, nezpr., (1888-1924; 1940-1945)

Kronika Základní školy Záhrovice, nezinv., (1924-1984)

Sepsané vzpomínky:

Vzpomínky Františka Mazáče

Vzpomínky Františka Bosáka

Nestrukturované rozhovory s pamětníky:

Josef Mareček

Oldřich Krč st.

Marta Kolínková

Prameny:

Archiv KPR, fond KPR III, 1965–1969, sign. 33846/68, karton č.4

Sčítací operáty obce Záhrovice, 1921, fond Okresní úřad Uherský Brod, inv. č. 1255

Sčítací operáty obce Záhrovice, 1930, fond Sčítání obyvatelstva ČSR 1930, NAČR.

Spis Leopolda Slívy, Archiv Poslanecké sněmovny

legionářský poslužný spis A. Krče a L. Slívy

osobní karta legionáře A. Krče a L. Slívy

další neinventarizované archivní zdroje ze SOkA Uherské Hradiště

další neinventarizované archivní zdroje z Muzea Bojkovska

E-mailové korespondence

SEZNAM POUŽITÝCH OBRÁZKŮ:

Obrázek 1. Mapa 40. armády. Zdroj: pamyat-naroda.ru	17
Obrázek 2. Dnešní pohled na vojenské trény z konce dubna 1945. zdroj: vlastní foto	21
Obrázek 3. Valíček Vavřín, padl 25.5.1917, Monte Santo. Zdroj: Muzeum Bojkovska ..	23
Obrázek 4. Fotografie Antonína Krče. Zdroj: Album 6. střeleckého hanáckého pluku ...	29
Obrázek 5. Portrét A. Krče v legionářské uniformě, nedatován. zdroj: reprofoto	31

Obrázek 6. Legionářská šavle Antonína Krče. zdroj: vlastní foto	32
Obrázek 7. Prapor 6. hanáckého pluku. Zdroj: http://www.karelvasatko.cz/images/stories/Jednotky/6.pluk/Pohlednice_02.JPG	33
Obrázek 8. Mapa 37. armády. zdroj: pamyatnaroda.ru	37